

APOSTOLISCHE REIS VAN ZIJNE HEILIGHEID PAUS FRANCISCUS

naar het KONINKRIJK BAHRAIN

ter gelegenheid van het "Forum voor dialoog in Bahrein: Oost en West voor menselijke coëxistentie"

(3 - 6 NOVEMBER 2022)

SLUITING VAN HET "FORUM VOOR DIALOOG IN BAHREIN:

OOST EN WEST VOOR MENSELIJKE COËXISTENTIE".

TOESPRAAK VAN ZIJNE HEILIGHEID

Al-Fida'-plein van koninklijk paleis Sakhir

Vrijdag 4 november 2022

Uwe Majesteit, Uwe Koninklijke Hoogheden,

Beste broeder, Dr Al-Tayyeb, Groot Imam van Al-Azhar,

Beste broeder Bartholomeus, Oecumenisch Patriarch,

Geachte religieuze en burgerlijke autoriteiten,

Dames en Heren,

Ik groet u allen hartelijk en ben dankbaar voor uw welkom op dit Forum voor dialoog dat wordt georganiseerd onder de bescherming van Zijne Majesteit de Koning van Bahrein. Dit land ontleent zijn naam aan zijn wateren: de naam Bahrein betekent "twee zeeën". Het doet ons denken aan de wateren van de zee, die landen en naties met elkaar in contact brengen en verre volkeren met elkaar verbinden. In de woorden van een oud spreekwoord: "Wat het land verdeelt, verenigt de zee". Van bovenaf gezien lijkt de aarde een uitgestrekte blauwe zee die verschillende kusten met elkaar verbindt. Vanuit de hemel lijkt zij ons eraan te herinneren dat wij inderdaad één familie zijn: geen eilanden, maar één grote archipel. Zo wil de Allerhoogste dat wij zijn, en dit land, dat een archipel is van meer dan dertig eilanden, kan dat verlangen goed symboliseren.

Toch leven we in een tijd waarin de mensheid, die meer dan ooit met elkaar verbonden is, meer verdeeld dan verenigd lijkt. Ook hier kan de naam "Bahrein" ons tot nadenken stemmen: de "twee zeeën" waarover hij spreekt, verwijzen naar het zoete water van zijn onderwaterbronnen en het brakke water van de Golf. Op een vergelijkbare manier kijken we tegenwoordig uit over twee zeeën met zeer verschillend water: de kalme zoetwaterzee van een sereen samenleven en de zoute zee van onverschilligheid, ontsierd door conflicten en overspoeld door oorlogswinden, waarvan de verwoestende golven steeds onstuimiger worden en ons allen dreigen te overweldigen. Tragisch genoeg lijken Oost en West steeds meer op twee tegenover elkaar liggende zeeën. Wij, daarentegen, zijn hier samen omdat wij allen van plan zijn dezelfde wateren te bevaren en de weg

van de ontmoeting te kiezen in plaats van die van de confrontatie, de weg van de dialoog die de titel van dit Forum aangeeft: "Oost en West voor menselijke coëxistentie".

Na twee verschrikkelijke wereldoorlogen, een koude oorlog die de wereld decennialang in spanning hield, rampzalige conflicten in alle delen van de wereld, en te midden van beschuldigingen, bedreigingen en veroordelingen staan we nog steeds aan de rand van een delicate afgrond en willen we niet vallen. Het is een opvallende paradox dat, terwijl de meerderheid van de wereldbevolking eensgezind dezelfde moeilijkheden onder ogen ziet en lijdt onder ernstige voedsel-, ecologische en pandemische crises en een steeds schandaliger wordende mondiale onrechtvaardigheid, enkele potentaten verwickeld zijn in een vastberaden strijd om partijbelangen, waarbij verouderde retoriek nieuw leven wordt ingeblazen, invloedssferen opnieuw worden vormgegeven en blokken tegenover elkaar komen te staan. We lijken getuige te zijn van een dramatisch en kinderlijk scenario: in de tuin van de mensheid spelen we, in plaats van onze omgeving te cultiveren, met vuur, raketten en bommen, wapens die verdriet en dood brengen en ons gemeenschappelijk huis met as en haat bedekken.

Dat zullen de bittere gevolgen zijn als wij conflicten blijven benadrukken in plaats van begrip, als wij halsstarrig onze eigen modellen en despotische, imperialistische, nationalistische en populistische visies blijven opdringen, als wij ons niets aantrekken van de cultuur van anderen, als wij onze oren sluiten voor het pleidooi van de gewone mensen en de stem van de armen, als wij de mensen op simplistische wijze blijven verdelen in goed en slecht, als wij geen moeite doen om elkaar te begrijpen en samen te werken in het belang van allen. Dit zijn de keuzes die voor ons liggen, want in een geglobaliseerde wereld komen we alleen vooruit door samen te roeien; als we alleen varen, raken we op drift.

Laten we op de stormachtige zee van conflicten het Document over Menselijke Broederschap voor Wereldvrede en Samenleven voor ogen houden, dat oproept tot een vruchtbare ontmoeting tussen West en Oost, om hun respectieve kwalen te helpen genezen. [1] Wij zijn hier, als mannen en vrouwen die in God en in onze broeders en zusters geloven, om het "isolerend denken" te verwerpen, de benadering van de werkelijkheid die de grote zee van de mensheid over het hoofd ziet door zich alleen op zijn eigen smalle stromingen te concentreren. Wij willen dat de meningsverschillen tussen Oost en West worden bijgelegd tot welzijn van allen, zonder de aandacht af te leiden van een andere divergentie die voortdurend en dramatisch toeneemt: de kloof tussen het Noorden en het Zuiden van de wereld. Het ontstaan van conflicten mag er niet toe leiden dat wij de minder evidente tragedies in onze menselijke familie uit het oog verliezen, zoals de catastrofale ongelijkheid waardoor de meerderheid van de mensen op onze planeet een ongekend onrecht ondervindt, de schandelijke gesel van de honger en de rampzalige klimaatverandering, een teken van ons gebrek aan zorg voor het gemeenschappelijke huis.

Als het gaat om dergelijke kwesties, die we in deze dagen hebben besproken, moeten religieuze leiders zich zeker inzetten en het goede voorbeeld geven. Wij hebben een specifieke rol te spelen, en dit Forum heeft ons in dit opzicht een nieuwe kans geboden. Het is onze plicht om onze menselijke familie, die onderling afhankelijk is maar tegelijkertijd los van elkaar staat, aan te moedigen en te helpen om samen de zee te bevaren. Daarom zou ik drie uitdagingen willen voorstellen die voortvloeien uit het document over menselijke broederschap en uit de verklaring van het Koninkrijk Bahrein, waarover wij deze dagen hebben nagedacht. Deze uitdagingen hebben te maken met gebed, onderwijs en actie.

Allereerst het gebed, dat het menselijk hart raakt. De tragedies die we meemaken, de gevaarlijke verdeeldheid die we ervaren en "de onevenwichtigheden waaronder de moderne wereld gebukt

gaat, zijn verbonden met een meer fundamentele onevenwichtigheid die geworteld is in het hart van de mens" (Gaudium et Spes, 10). Dat is hun uiteindelijke oorzaak. Bijgevolg ligt het grootste risico niet in specifieke objecten, materiële realiteiten of instellingen, maar in onze menselijke neiging om ons op te sluiten in onze eigen immanentie, onze eigen groep, onze eigen kleine belangen. Dit is geen gebrek van onze tijd: het is er al vanaf het begin van de mensheid en met Gods hulp kan het worden overwonnen (zie Fratelli Tutti, 166).

Daarom is het gebed, het openen van ons hart voor de Allerhoogste, essentieel om ons te zuiveren van egoïsme, geslotenheid, zelfingenomenheid, valsheid en onrechtvaardigheid. Zij die bidden ontvangen vrede van hart; zij kunnen niet nalaten daarvan te getuigen en anderen uit te nodigen, vooral door hun voorbeeld, niet ten prooi te vallen aan een heidendom dat de mens reduceert tot wat hij verkoopt, koopt of vermaakt, maar in plaats daarvan de oneindige waardigheid te herontdekken waarmee ieder mens begiftigd is. De volgelingen van de religies zijn mannen en vrouwen van vrede die, terwijl zij naast anderen op deze aarde reizen, hen met zachtheid en respect uitnodigen hun blik naar de hemel te richten. Zij brengen in hun gebed, als wierook die opstijgt naar de Allerhoogste (vgl. Ps 141,2), de beproevingen en moeilijkheden van allen.

Om dit mogelijk te maken is er echter één essentiële voorwaarde, namelijk godsdienstvrijheid. De verklaring van het Koninkrijk Bahrein legt uit dat "God ons opdraagt de goddelijke gave van keuzevrijheid uit te oefenen" en dat bijgevolg "een gedwongen godsdienst iemand niet in een zinvolle relatie met God kan brengen". Elke vorm van religieuze dwang is de Almachtige onwaardig, want hij heeft de wereld niet overgeleverd aan slaven, maar aan vrije schepselen, die hij ten volle respecteert. Laten we er dus voor zorgen dat de vrijheid van de schepselen de soevereine vrijheid van de Schepper weerspiegelt, dat gebedsplaatsen altijd en overal worden beschermd en gerespecteerd, en dat het gebed wordt bevorderd en nooit belemmerd. Het is niet voldoende om vergunningen te verlenen en de vrijheid van godsdienst te erkennen; het is noodzakelijk om echte vrijheid van godsdienst te bereiken. Niet alleen elke samenleving, maar ook elk geloof wordt in dit opzicht tot zelfonderzoek opgeroepen. Zij moet zich afvragen of zij Gods schepselen van buitenaf dwingt of van binnenuit bevrijdt; of zij mensen helpt starheid, bekrompenheid en geweld af te wijzen; of zij gelovigen helpt te groeien in authentieke vrijheid, die niet betekent te doen wat wij willen, maar ons te richten op het goede waarvoor wij geschapen zijn.

Als de uitdaging van het gebed betrekking heeft op het hart, heeft de tweede uitdaging, die van het onderwijs, vooral betrekking op de geest. De verklaring van het Koninkrijk Bahrein stelt dat "onwetendheid de vijand van de vrede is". Dat is waar, want waar onderwijsmogelijkheden ontbreken, neemt het extremisme toe en wortelen vormen van fundamentalisme. Maar als onwetendheid de vijand van de vrede is, dan is onderwijs de vriend van de ontwikkeling, op voorwaarde dat het een onderwijs is dat echt past bij mannen en vrouwen als dynamische en relationele wezens. Een onderwijs dat niet star en monolithisch is, maar openstaat voor uitdagingen en gevoelig is voor culturele veranderingen; dat niet naar zichzelf verwijst en zich isoleert, maar aandacht heeft voor de geschiedenis en de cultuur van anderen; dat niet stagneert, maar onderzoekend is en openstaat voor het omarmen van verschillende en essentiële aspecten van de ene menselijke familie waartoe wij behoren. Op die manier kan zij tot de kern van problemen doordringen zonder te beweren dat zij gemakkelijke antwoorden heeft om complexe vraagstukken op te lossen, maar in plaats daarvan bereid is een crisis te omarmen zonder deze in termen van conflict te zien. Conflict leidt altijd tot vernietiging. Een crisis helpt ons om na te denken en te groeien. Want het is de menselijke geest onwaardig om te denken dat macht moet prevaleren boven rede, om de methoden van het verleden toe te passen op hedendaagse vraagstukken, om op technologie of louter gemak gebaseerde modellen toe te passen op de geschiedenis en de cultuur

van de mens. Dit betekent dat wij vragen moeten stellen, ons moeten laten uitdagen, geduldig, respectvol en met luisterbereidheid de dialoog moeten leren aangaan, de geschiedenis en de cultuur van anderen moeten leren kennen. Dat is de manier om menselijke geesten op te voeden: door wederzijds begrip aan te moedigen. Want het is niet genoeg om te zeggen dat we tolerant zijn: we moeten echt ruimte maken voor anderen en hun rechten en kansen geven. Dat is een aanpak die begint met onderwijs en die de religies moeten ondersteunen.

Concreet zou ik drie dringende prioriteiten op onderwijsgebied willen benadrukken. Ten eerste, de erkenning van vrouwen in de publieke sfeer: namelijk hun recht "op onderwijs, op werk, [en] hun vrijheid om hun sociale en politieke rechten uit te oefenen" (cf. Document over Menselijke Broederschap). Op dit gebied en op andere gebieden is onderwijs de weg naar bevrijding van historische en sociale erfenissen die indruisen tegen de geest van broederlijke solidariteit die kenmerkend zou moeten zijn voor hen die God aanbidden en hun naasten liefhebben.

Ten tweede, "de bescherming van de fundamentele rechten van kinderen" (ibid.), zodat zij kunnen opgroeien, onderwijs kunnen volgen, geholpen en ondersteund worden, om niet in de greep van honger en geweld te leven. Laten we anderen leren, en onszelf leren, hoe we crises, problemen en oorlogen door de ogen van kinderen kunnen bekijken: dit is geen teken van naïviteit, maar van een vooruitziende wijsheid, want alleen als we ons om hen bekommeren, zal vooruitgang worden weerspiegeld in onschuld in plaats van winst, en leiden tot de opbouw van een betere en humanere toekomst.

Opvoeding begint in het hart van het gezin en wordt voortgezet binnen een gemeenschap, dorp of stad. Ten derde dus de opvoeding tot burgerschap, tot leven in gemeenschap, in respect voor elkaar en voor de wet. Dan ook het bijzondere belang van het "begrip burgerschap", dat "gebaseerd is op de gelijkheid van rechten en plichten". Hier wordt engagement gevraagd, zodat we "in onze samenlevingen het concept van volwaardig burgerschap kunnen invoeren en het discriminerende gebruik van de term minderheden, dat gevoelens van isolement en minderwaardigheid opwekt, kunnen verwerpen. Het verkeerde gebruik ervan maakt de weg vrij voor vijandigheid en onenigheid; het maakt alle successen ongedaan en ontnemt de religieuze en burgerrechten van sommige burgers die op die manier worden gediscrimineerd" (ibid.).

En zo komen we bij de laatste van onze drie uitdagingen, die welke betrekking heeft op actie, we zouden kunnen zeggen onze menselijke vermogens. De Verklaring van het Koninkrijk Bahrein stelt dat telkens wanneer haat, geweld en tweedracht worden gepredikt, Gods naam wordt ontheiligd. Alle gelovigen verwerpen deze zaken als volkomen ongerechtvaardigd. Zij verwerpen met kracht de godslastering van oorlog en het gebruik van geweld. En zij brengen deze afwijzing consequent in praktijk. Want het is niet voldoende om te verkondigen dat een godsdienst vreedzaam is; we moeten de geweldplegers die haar naam misbruiken veroordelen en isoleren. Evenmin is het voldoende om ons te distantiëren van intolerantie en extremisme; we moeten ze tegengaan. "Daarom is het zo noodzakelijk om te stoppen met het steunen van terroristische bewegingen die worden gevoed door financiering, het leveren van wapens en strategie, en door pogingen om deze bewegingen te rechtvaardigen, zelfs met behulp van de media. Dit alles moet worden beschouwd als internationale misdaden die de veiligheid en de wereldvrede bedreigen. Dit terrorisme moet in al zijn vormen en uitingen worden veroordeeld" (Document over Menselijke Broederschap). En ook ideologisch terrorisme.

Religieuze mannen en vrouwen, als mensen van vrede, zijn ook tegen de wedloop naar herbewapening, tegen de oorlogshandel, tegen de markt van de dood. Zij steunen geen "bondgenootschappen tegen sommigen", maar middelen voor ontmoeting met allen. Zonder toe te

geven aan vormen van relativisme of syncretisme van welke aard dan ook, volgen zij één weg, die van broederschap, dialoog en vrede. Dat zijn de dingen waar zij achter staan. Beste vrienden, laten we deze weg volgen; laten we ons hart openen voor onze broeders en zusters; laten we voortgaan op de weg naar meer kennis van en begrip voor elkaar. Laten we de banden tussen ons versterken, zonder dubbelhartigheid of angst, in naam van de Schepper die ons in deze wereld heeft samengebracht als beschermers van onze broeders en zusters. En als verschillende potentaten met elkaar omgaan op basis van belangen, geld en machtsspelletjes, mogen wij laten zien dat een andere weg van ontmoeting mogelijk is. Mogelijk en noodzakelijk, want geweld, wapens en geld zullen nooit een toekomst van vrede schilderen. Laten we elkaar dus ontmoeten in het belang van de mensheid en in naam van Hem die de mensheid liefheeft, Hem wiens naam vrede is. Laten we concrete initiatieven bevorderen om ervoor te zorgen dat de reis van de grote religies steeds doeltreffender wordt en doorgaat, een geweten van vrede voor onze wereld! Tot allen richt ik mijn hartelijke oproep om een einde te maken aan de oorlog in Oekraïne en serieuze vredesonderhandelingen te beginnen.

De Schepper nodigt ons uit om te handelen, vooral ten behoeve van al die vele schepselen van hem die nog geen voldoende plaats vinden op de agenda van de machtigen: de armen, de ongebornen, de ouderen, de zieken, de migranten... Als wij, die geloven in de God van barmhartigheid, geen gehoor geven aan de armen en geen stem geven aan de stemlozen, wie zal het dan doen? Laten wij ons aan hun zijde scharen; laten wij alles in het werk stellen om een gewonde en zwaar beproefde mensheid bij te staan! Door dit te doen, zullen we de zegen van de Allerhoogste over onze wereld laten neerdalen. Moge hij onze reis verlichten en ons hart, onze geest en onze kracht verenigen (vgl. Mc. 12, 30), zodat onze aanbidding van God gepaard gaat met een concrete en broederlijke liefde voor onze naaste. Zodat wij samen profeten van gemeenschap, ambachtslieden van eenheid en bouwers van vrede kunnen zijn. Dank u wel.

---

[1] "Het Westen kan in het Oosten remedies vinden voor die geestelijke en religieuze kwalen die veroorzaakt worden door een overheersend materialisme. En het Oosten kan in het Westen veel elementen vinden die kunnen helpen het te bevrijden van zwakte, verdeeldheid, conflicten en wetenschappelijk, technisch en cultureel verval. Het is belangrijk om aandacht te schenken aan religieuze, culturele en historische verschillen die een essentieel onderdeel vormen van het karakter, de cultuur en de beschaving van het Oosten. Evenzo is het belangrijk de band van fundamentele mensenrechten te versterken om te helpen een waardig leven voor alle mannen en vrouwen van Oost en West te verzekeren" (Document over Menselijke Broederschap voor Wereldvrede en Samenleven, 4 september 2019).